

KOOPERATİFLERİN FİNANSAL PERFORMANSI ÜZERİNE AMPİRİK BİR ÇALIŞMA: AŞAĞI SEVİNDİKLİ TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ ÖRNEĞİ*

AN EMPIRICAL STUDY ON THE FINANCIAL PERFORMANCE OF COOPERATIVES: A CASE STUDY OF AŞAĞI SEVİNDİKLİ AGRICULTURAL DEVELOPMENT COOPERATIVE

Tayfun VARNALI¹

Prof. Dr. Gülen ÖZDEMİR²

ÖZ

Bu çalışma, Tekirdağ ili Ergene İlçesi'nde bulunan Aşağı Sevindikli Tarımsal Kalkınma Kooperatifinin 2015-2019 dönemlerindeki finansal performansını oran analizleri ile incelemektedir. Kooperatifin bu dönemlerdeki finansal seviyesini belirlemek için bilanço ve gelir-gider tabloları kullanılmış, ayrıca kooperatif ziyaret edilerek yüz yüze görüşmelerle işletme verileri elde edilmiştir. Toplanan verilerle 24 finansal oran hesaplanmıştır. Araştırmada, T.C. Ticaret Bakanlığı, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı ile T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'ndan alınan verilerden yararlanılmıştır. Ayrıca, literatür taraması kapsamında akademik dergiler, makaleler, tezler, kitaplar ve güvenilir internet kaynakları incelenmiştir. Bu çalışma, Aşağı Sevindikli Kooperatif'i işletme düzeyinde inceleyerek finansal sıkıntıların tespit etmeyi ve çözüm önerileri sunmayı amaçlamaktadır. Tarımsal kalkınma kooperatifleri, kırsal kalkınma ve tarımsal üretimin sürdürülebilirliğinde kritik bir rol oynamaktadır. Bu çalışma, kooperatiflerin finansal sağlığının iyileştirilmesinin yerel ekonomi ve tarım sektörü için ne denli önemli olduğunu vurgulamaktadır. Elde edilen sonuçlar, kooperatifin finansal sağlığını etkileyen faktörleri açığa çıkararak çözüm stratejileri sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kooperatifçilik, Finansal Analiz, Kalkınma Kooperatifi.

JEL Sınıflandırma Kodları: Q13, G3, Q14.

ABSTRACT

The study analyses the financial performance of Aşağı Sevindikli Agricultural Development Cooperative in Ergene district of Tekirdağ province for the period 2015-2019 using ratio analyses. Balance sheets and income-expense statements are used to determine the financial level of the cooperative in these periods, and business data are obtained through face-to-face interviews by visiting the cooperative. With the collected data, 24 financial ratios are calculated. In the research, data from the Ministry of Trade, Ministry of Agriculture and Forestry and Ministry of Environment and Urbanisation are utilized. In addition, academic journals, articles, theses, dissertations, books and reliable internet sources are examined within the scope of literature review. The study aims to identify the financial problems of Aşağı Sevindikli Cooperative by analyzing it at the enterprise level and to propose solutions. Agricultural development cooperatives play a critical role in rural development and sustainability of agricultural production. The study highlights the importance of improving the financial health of cooperatives for the local economy and the agricultural sector. The results reveal the factors affecting the financial health of cooperatives and provide solution strategies.

Keywords: Cooperatives, Financial Analysis, Development Cooperatives.

JEL Classification Codes: Q13, G3, Q14.

* Bu çalışma Gülen ÖZDEMİR danışmanlığında Tayfun VARNALI tarafından hazırlanan ve 02.02.2022 tarihinde savunulan "Tarımsal Kooperatiflerde İşletmecilik ve Bilanço Analizi: Tekirdağ İli Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri Örneği" başlıklı yüksek lisans tezinden yararlanarak hazırlanmıştır.

¹ Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Bilim Uzmanı, tayfun_kkk@hotmail.com

² Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Bölümü, gozdemir@nku.edu.tr

EXTENDED SUMMARY

Purpose and Scope:

The study discusses the cooperative situation in Asia, Africa, America and Europe and the cooperative structure in Türkiye. In the literature section, the ratio, vertical-horizontal and DuPont analyses used in financial statement analysis are detailed and evaluated for a sample agricultural development cooperative. It is emphasized that these analyses are critical to ensure the sustainability of cooperatives and to measure their financial position. The research findings are expected to contribute to strengthening the financial structures of cooperatives and developing sustainable development strategies. The study aims to provide a new perspective to the literature by drawing attention to the role of cooperatives in rural development and agricultural production.

Design/methodology/approach:

In the study, the financial performance of Aşağı Sevindikli Agricultural Development Cooperative in Ergene district of Tekirdağ province for the period of 2015-2019 is evaluated by using ratio analyses. In this context, the balance sheet and income-expense statements of the cooperative are examined; in order to obtain detailed information about the enterprise, the cooperative is visited on-site and face-to-face interviews are conducted with the managers. A total of 24 different financial ratios are calculated to analyze the financial position of the cooperative in detail using the data and financial statements obtained through fieldwork. Thus, important financial indicators such as the financial health, liquidity, profitability and solvency of the cooperative are assessed. During the research process, not only the cooperative's own data is used, but also data obtained from public institutions such as the Ministry of Trade, the Ministry of Agriculture and Forestry, and the Ministry of Environment and Urbanisation. These data allow the financial performance of the cooperative to be compared with the sector. The literature review is based on academic journals, articles, theses, dissertations, books and reliable internet sources, and the analyses are based on the information provided by the existing literature.

Findings:

The Aşağı Sevindikli Development Cooperative was established in 1971 and currently has 149 partners. Farmers can become partners by completing the necessary documents, even if they do not own livestock. The members of the board of directors are elected every three years, with annual general assemblies and financial meetings being organized. General assembly meetings and elections can be postponed for up to three years, and all decisions are submitted to the Provincial Directorate of Agriculture. The board of directors consists of three full and three substitute members, while the supervisory board has the same structure. One member of the management is elected as the representative of the upper union, a role typically assigned to the president of the cooperative. The Aşağı Sevindikli Development Cooperative is a member of the TarKoop Supreme Union in Tekirdağ. Although the cooperative previously played a significant role in agricultural production, it now faces challenges that threaten its sustainability. Strategic measures, such as resolving management issues, restoring trust in cooperatives, and increasing agricultural production and marketing activities, are considered essential for enhancing the effectiveness and sustainability of the cooperative. The study analyzes the financial performance of the cooperative between 2015 and 2019 based on liquidity, profitability, financial structure, and efficiency criteria. In terms of liquidity ratios, while the current ratio is low, the high collection rate of receivables is seen as a positive factor. However, the cash ratio has fluctuated over time and remained at low levels. Regarding the financial structure, financial adequacy ratios above 1.00 indicate that the cooperative maintains its financial independence. However, the equity capital of the cooperative is insufficient to cover its fixed assets, reflecting a lack of capital adequacy. The low turnover rate of fixed assets highlights inefficiencies in the utilization of assets. From a profitability perspective, low and negative profitability ratios reveal that the cooperative is unprofitable and faces financial difficulties. Low inventory turnover rates and inefficient asset utilization further point to liquidity problems. While debt repayment performance is positive, fluctuations in the receivables collection period present a significant risk to the cooperative's financial health. In conclusion, restructuring the Aşağı Sevindikli Development Cooperative is necessary. This includes increasing agricultural activities, effectively marketing cooperative products, and rebuilding farmers' trust in cooperatives to ensure long-term sustainability.

Conclusion and Discussion:

The study on the financial position and operational efficiency of the Aşağı Sevindikli Development Cooperative reveals significant findings, including high input costs, low revenues, liquidity and capital management problems, and increasing trade and tax debts. The study shows that these problems threaten the sustainability of the cooperative and have negative impacts on rural development. The main problems faced by the cooperative include low-income generation, constantly declining capital and high debts. As solutions, it is suggested to develop collective purchasing strategies to reduce input costs, effective management of debts and creation of emergency cash reserves. In addition, additional contributions should be requested from shareholders for capital increase, unnecessary assets should be disposed of and accounting processes should be improved. The financial health of the cooperative can be maintained through new investments and increased market diversification. Training programs should be conducted to improve the knowledge and skills of managers and members in financial management. Implementation of these recommendations would contribute positively to the sustainability of the cooperative and rural development.

1. GİRİŞ

Kooperatifçilik, günümüzde ekonomik ve sosyal kalkınmanın önemli bir aracı olarak kabul edilmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, kooperatifliğin kırsal kalkınmaya etkilerini, ekonomik sürdürülebilirliğini ve bu alanda karşılaşılan finansal sorunların çözümüne yönelik yöntemleri incelemektir. Mülayim'e (1993) göre, kooperatifçilik, bireylerin tek başlarına gerçekleştiremeyecekleri veya birlikte yapmalarında fayda bulunan işleri en iyi ve en düşük maliyetle yapabilmek için dayanışma ile ekonomik olarak birleşmeleridir. Bu tanım, kooperatiflerin ortak amaçlar doğrultusunda bireyleri bir araya getirerek ekonomik faaliyetleri optimize etme potansiyelini vurgulamaktadır (Mülayim, 1993).

Kooperatifçilik, dünya genelinde kırsal yaşamın ve tarımın önemini artırarak tarımın gelişimi, büyümesi ve kurumsallaşmasına katkıda bulunan kritik bir unsur haline gelmiştir (Kraenzle, 1996, s. 4-34). Bernard ise kooperatifleri, bir kurumun cari dönemdeki borçlarını ve haklarını eşitlik ilkesiyle yönetmek amacıyla bir araya gelen bireylerin oluşturduğu topluluklar olarak tanımlar. Bu tanım, kooperatiflerin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyal eşitliği sağlama misyonuna da vurgu yapmaktadır (Bernard, 1976, s. 125; İnan, 2004). Bu çalışma, kooperatifliğin kırsal kalkınma üzerindeki etkilerini, ekonomik sürdürülebilirliğini ve finansal analiz yöntemlerini inceleyerek kooperatiflerin gelecekteki yol haritalarını belirlemelerine yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Kooperatifler, kırsalda yaşayan bireyler arasında dayanışmayı teşvik etmek, çiftçilerin ürettiği ürünlerin kalitesini artırmak ve verimi yükseltmek gibi önemli işlevler üstlenmektedir (Özdemir, 2016, s. 16). Ayrıca kooperatifler, çiftçilerin alet ve ekipman ihtiyaçlarını karşılamak ve gereksinimlerine uygun konut desteği sağlamak gibi önemli roller de üstlenmektedir (Özdemir, 2016, s. 11-50).

Bu çalışmada özellikle Asya, Afrika, Amerika ve Avrupa kıtalarındaki kooperatifçilik durumları incelenmiş ve Türkiye'deki kooperatifçilik yapısı ele alınmıştır. Literatür bölümünde, mali tablolarla kullanılan çeşitli rasyo analiz yöntemleri detaylı olarak açıklanmış ve örnek bir tarımsal kalkınma kooperatifi işletme açısından değerlendirilmiştir. Kooperatiflerin ekonomik olarak sürdürülebilir olmaları ve kendi durumlarını değerlendirebilmeleri için rasyo analizleri, dikey-yatay analizler ve hatta DuPont analizlerini kullanmaları gerekmektedir. Bu analizler, kooperatiflerin geçmiş ve gelecek performanslarını değerlendirmede, yatırım ve maliyet kararlarında kritik bir rol oynamaktadır (Bhunja vd., 2011, s. 269). Bu çalışmanın sonuçları, kooperatiflerin finansal yapılarının güçlendirilmesi ve sürdürülebilir kalkınma stratejilerinin belirlenmesi açısından önemli katkılar sunacaktır. Özellikle kırsal kalkınma ve tarımsal üretimin artırılması konularında kooperatiflerin rolünün vurgulanması, bu alanda yapılan diğer çalışmalara da ışık tutacaktır. Bu bağlamda, kooperatifçilik alanındaki literatüre ve uygulamalara yeni perspektifler kazandırılması hedeflenmiştir.

2. DÜNYADA VE TÜRKİYEDE KOOPERATİFÇİLİĞİN DURUMU

2.1. Dünyada Kooperatifliğin Tarımsal ve Kalkınma Boyutu

Kooperatifçilik, ekonomik kalkınma ve toplumsal dayanışma açısından küresel ölçekte önemli bir organizasyonel model olarak öne çıkmaktadır (Birchall, 2004; Şimşek, 2023, s. 302-303). Tarım sektörü, bu modelin en yaygın uygulandığı alanlardan biri olup, kooperatiflerin kırsal kalkınmaya sağladığı katkı oldukça büyüktür (Birchall, 2004; Şahin, 2021). Kooperatifler, küçük üreticilerin kaynaklarını birleştirerek daha güçlü bir ekonomik yapı oluşturmakta ve bu sayede yüksek üretim maliyetleriyle başa çıkılabilmekte, verimlilik artırılmakta ve daha geniş pazarlara erişim sağlanabilmektedir (Birchall, 2004; Eroğlu, 2024).

Birçok küçük çiftçi, yalnızca kendi başına büyük girdi maliyetleriyle karşılaşırken, kooperatifler aracılığıyla toplu alımlar yapılabilen ve böylece maliyetler düşürülebilmektedir. Ayrıca, ortaklaşa üretim ve teknolojinin etkin bir şekilde kullanılması sayesinde verimlilik artışı sağlanmakta ve bu da küçük çiftçilerin daha az kaynakla daha yüksek üretim yapmalarına olanak tanımaktadır (Nizam Bilgiç, 2021, s. 113-131). Verimlilik artışı, çevresel sürdürülebilirliği de destekleyebilecek bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır, çünkü kaynak kullanımı optimize edilerek çevre üzerindeki olumsuz etkiler en aza indirilebilmektedir (Benli ve Ekinci, 2023, s. 80-87; Sarı ve Fidan, 2024, s. 1571-1598).

Kooperatifler, küçük üreticilerin pazara girişini ve ürünlerini daha geniş bir pazarda satışını mümkün kılmaktadır. Tek başına pazara giriş yapan bir çiftçi, lojistik ve pazarlama gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalırken, kooperatifler bu süreçleri organize ederek, üyelerinin daha avantajlı fiyatlarla satış yapmalarını sağlamaktadır (Onur, 2023, s. 761-778; Paksoy ve Alagöz, 2023, s. 31-40). Pazara erişim yalnızca ekonomik kazanç sağlamanın ötesinde, daha geniş pazarlarda rekabet etme imkânı sunarak küçük üreticilerin piyasa güçlerini artırmaktadır. Bu

durum, küçük çiftçilerin gelir seviyelerini yükselterek yaşam standartlarını iyileştirmelerine olanak tanımaktadır (Paksoy ve Alagöz, 2023, s. 31-40).

Gelişmekte olan ülkelerde, kooperatifler kırsal kalkınmanın hızlanmasında kritik bir rol oynamaktadır (Dibiç, 2023). Küçük ölçekli üreticiler, kooperatifler aracılığıyla karşılaştıkları yapısal engelleri aşarak, kırsal kalkınmayı tetikleyen bir güç haline gelmektedirler. Ekonomik birliktelik yalnızca üreticilerin refahını artırmakla kalmayıp, aynı zamanda bölgesel kalkınmayı destekleyerek gelir eşitsizliklerinin azaltılmasına katkı sağlamaktadır (Yılmaz, Erdilal ve Kebapçioğlu, 2009, s. 223-232; Taşan, 2019, s. 77-85). Bu bağlamda kooperatifler, kırsal alanlarda ekonomik fırsatlar yaratmakta ve yerel kalkınmayı teşvik etmektedir. Genel olarak, kooperatifçilik, sadece tarımsal üretimi değil, aynı zamanda kırsal kalkınmayı da destekleyen sürdürülebilir bir model olarak öne çıkmaktadır. Üreticilerin bir araya gelerek oluşturdukları ekonomik birliktelikler, daha güçlü piyasa pozisyonları elde etmelerine yardımcı olurken, kooperatifler aynı zamanda kırsal topluluklarda sosyal dayanışmayı ve çevresel sürdürülebilirliği de artırmaktadır. Bu nedenle, kooperatifçilik, ekonomik ve sosyal kalkınma süreçlerinde temel bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır (Taşan, 2019, s. 77-85; Pakdemirli, 2019, s.177-187; Altınkaya, 2023, s. 165-191).

Tarımsal kooperatifler, dünya genelinde özellikle tarım sektörü üzerine inşa edilen güçlü ekonomik yapılar oluşturmuş ve yerel ile bölgesel düzeyde önemli etkiler yaratmıştır. Avrupa Birliği örneğinde olduğu gibi, tarımsal kooperatifler yalnızca üretim süreçlerinde değil, aynı zamanda gıda zincirinin her aşamasında etkin bir rol oynamaktadır. Avrupa'daki tarımsal kooperatifler, gıda üretimi, işleme ve dağıtım aşamalarında büyük bir paya sahip olup, gıda zincirinin %50'sinden fazlasını kontrol etmektedir (European Commission, 2021). Bu durum, kooperatiflerin yerel ekonomiler üzerindeki etkilerinin çok daha ötesine geçerek, bölgesel düzeydeki ekonomik yapıyı doğrudan etkilediğini göstermektedir. Kooperatiflerin bu derece büyük bir paya sahip olmaları, üreticilerin daha güçlü bir pazarlama ve dağıtım ağına sahip olmasını sağlamaktadır. Bu ağlar, sadece üreticiler için ekonomik fayda sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda tüketicilere de kaliteli ve uygun fiyatlı ürünler sunulmasına olanak tanımaktadır (Bijman, 2016; Pakdemirli, 2019, s.177-187).

Avrupa Birliği'nde tarımsal kooperatiflerin bölgesel ekonomik dengeye katkısı, özellikle üretim maliyetlerini düşürme ve pazara daha güçlü bir şekilde giriş imkânı sunma açısından büyük bir öneme sahiptir (Topal, 2010, s. 1-31). İsveç ve Danimarka gibi ülkelerde, tarımsal kooperatifler yalnızca üreticilere pazar garantisi sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda çevre dostu üretim tekniklerini teşvik etmektedir. Kooperatifler aracılığıyla birçok küçük çiftçi, girdi alımları ve lojistik gibi süreçlerde kolektif bir yaklaşım benimseyerek maliyetlerini azaltmakta ve daha geniş pazarlara ulaşabilmektedir. Bu şekilde, kooperatifler, kırsal bölgelerdeki üreticilerin ekonomik güçlerini artırarak, genel bölgesel kalkınmaya önemli katkılar sağlamaktadır (Paksoy ve Alagöz, 2023, s. 31-40).

Amerika Birleşik Devletleri'nde tarımsal kooperatiflerin ekonomiye katkısı oldukça büyüktür. Tarımsal kooperatifler, çiftçilere yıllık yaklaşık 200 milyar dolar ekonomik fayda sağlamaktadır (USDA, 2020). Bu durum, kooperatifçiliğin sadece kırsal kalkınmayı değil, aynı zamanda ulusal düzeydeki ekonomik büyümeyi de güçlendirdiğini göstermektedir. ABD'deki tarımsal kooperatifler, çiftçilerin doğrudan pazara erişimini sağlarken, üretim süreçlerinde verimlilik artışı ve maliyet düşüşü gibi olumlu etkiler yaratmaktadır. Ayrıca, kooperatifler çevresel sürdürülebilirliği destekleyen uygulamalar benimseyerek, tarımsal üretimin daha ekolojik ve sürdürülebilir hale gelmesini sağlamaktadır (USDA, 2020). Örneğin, Kanada'da tarımsal kooperatifler, kırsal alanlarda enerji kooperatifleriyle entegre çalışarak çevresel sürdürülebilirliği desteklemektedir (Fairbairn, 2003). Ek olarak, tarımsal kooperatifler yalnızca ekonomik büyümeyi desteklemekle kalmaz, aynı zamanda kırsal kalkınma, çevresel sürdürülebilirlik ve toplumsal eşitsizliklerin azaltılması gibi farklı boyutlarda önemli katkılar sunmaktadır. Hem Avrupa Birliği hem de ABD örneklerinde görüldüğü gibi, kooperatiflerin ekonomik etkileri oldukça geniştir ve bu sistemin daha fazla desteklenmesi, küresel kalkınma hedeflerine ulaşılmasına önemli bir katkı sağlayacaktır (USDA, 2020; Pakdemirli, 2019, s.177-187; Anonymous, 2019).

Asya ve Afrika gibi gelişmekte olan bölgelerde, kooperatifler yalnızca ekonomik kalkınmayı hızlandırmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal yapıyı güçlendirerek kırsal fakirliği azaltan önemli mekanizmalar olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bölgelerde, kooperatifler bireylerin bir araya gelerek ortak hedefler doğrultusunda çalışmalarını sağlayarak, toplulukların sürdürülebilir kalkınma süreçlerine katkıda bulunmaktadır. Örneğin, Afrika ülkelerinde kooperatifler, kadın üreticilerin ekonomik sisteme entegrasyonunu kolaylaştırarak toplumsal cinsiyet eşitliğine önemli katkılar sağlamaktadır. Uganda'daki kadın tarım kooperatifleri, kadınların finansal hizmetlere erişimini artırmış ve kırsal bölgelerde yaşam standartlarını iyileştirmiştir (ILO, 2018; Çalık, 2011, s. 185-206; Kaplan, 2020;

Chibanda vd., 2009). Japonya’da ise tarımsal kooperatifler, gıda güvenliğini sağlamada ve yerel pazarlarda üretici ile tüketici arasında doğrudan bir bağ kurmada etkili olmuştur (Kojima, 2000).

Hindistan’daki AMUL kooperatifi, tarımsal kooperatiflerin başarılı kalkınma örneklerinin başında gelmektedir. AMUL, Hindistan’daki milyonlarca süt üreticisini bir araya getirerek yalnızca yerel kalkınma modeli kurmakla kalmamış, aynı zamanda Hindistan’ın ekonomik yapısına önemli katkılar sağlamıştır. Hindistan’daki tarım sektörü, büyük ölçüde küçük ölçekli çiftçilerin üretim yapmaya devam ettiği bir sektördür. Bu küçük çiftçiler, bireysel olarak büyük pazarlara erişim zorluklarıyla karşı karşıya kalırken, AMUL gibi kooperatifler üreticilere ortaklaşa hareket etme imkânı sunmaktadır. Kooperatif üyeleri, toplu alım gücü sayesinde girdi maliyetlerini azaltabilirken, ürünlerini daha geniş ve kârlı pazarlara ulaştırma fırsatına sahip olmaktadır. Bu yapının sonucu olarak, AMUL yalnızca yerel kalkınmaya değil, Hindistan genelindeki ekonomik istikrar ve büyümeye de katkı sağlamıştır. AMUL’un etkisiyle Hindistan, süt sektörünü modernize ederek, dünya çapında süt ürünleri üretiminde önde gelen ülkelerden biri haline gelmiştir (Wikipedia, 2024; Amul; 2025).

AMUL örneği, tarımsal kooperatiflerin sadece yerel düzeyde değil, aynı zamanda ulusal düzeydeki ekonomik yapıyı nasıl güçlendirebileceğini de göstermektedir. Kooperatifler, bireysel üreticilerin yaşam standartlarını yükseltmekle kalmaz, aynı zamanda tarım sektöründeki verimliliği artırarak ülke ekonomisine önemli faydalar sağlar. Bu tür kooperatifler ayrıca kırsal alanlarda istihdam yaratırken, üreticilerin eğitim ve teknik desteğe erişimini mümkün kılmaktadır (Wikipedia, 2024; Amul; 2025).

AMUL gibi örnekler, kooperatifçiliğin kalkınma süreçlerinde nasıl güçlü bir araç haline geldiğini ve yerel kalkınmadan ulusal ekonomik istikrara kadar geniş bir etki alanı oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Asya ve Afrika’daki kooperatif hareketlerinin artan önemi, bu bölgelerdeki kalkınma stratejilerinin temel taşlarını oluşturan ve yerel halkın refah seviyesini artıran etkili bir model sunmaktadır (Wikipedia, 2024; Amul; 2025).

Kooperatifçilik, kırsal kalkınma sürecinde yalnızca ekonomik faydalar sağlamakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal yapıyı güçlendiren bir dayanışma modeli olarak da ön plana çıkmaktadır. Kooperatif üyelerinin ortak hedefler doğrultusunda hareket etmelerini sağlayarak, toplumsal eşitsizlikleri azaltmayı ve yerel toplulukları daha dirençli hale getirmeyi amaçlayan bu süreç, kooperatifçiliğin sadece ekonomik değil, sosyal açıdan da önemli katkılar sunduğunu göstermektedir. Tarımsal kooperatiflerin başarılı örnekleri, bu modelin ulusal ve küresel düzeyde daha fazla desteklenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

2.2. Türkiye’de Kooperatifçilik ve Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri

Türkiye’de kooperatifçilik, ekonomik dayanışmayı güçlendiren ve toplumsal kalkınmaya katkı sağlayan önemli bir yapıdır. Kooperatifler, ekonomik olarak güçsüz bireylere destek sağlamak amacıyla, karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma ilkeleri çerçevesinde faaliyet göstermektedir. Bu bağlamda, kooperatiflerin rolü, bireylerin mesleki ve günlük yaşam ihtiyaçlarını karşılamaktan toplumsal dayanışmayı güçlendirmeye kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır (Adana Tarım Orman, 2024).

Türkiye’de tarımsal kalkınma kooperatiflerinin kuruluşu, 1965 yılında Köy İşleri Bakanlığı tarafından başlatılmıştır. İlk olarak bu yıl tarımsal kalkınma kooperatifleri kurulmuş ve 1971 yılında Köy Koop. Birliği oluşturulmuştur. 1975’te Romanya’dan alınan bin adet Universal marka traktör, bu kooperatifler aracılığıyla ortaklara dağıtılmıştır (DPT, 1977, s. 22). 1976 yılında ise 1.250 adet traktör daha ortaklara ulaşmıştır. Ancak, 1980 yılında yaşanan siyasi gelişmeler sonucunda Köy Koop.’un merkez birliği kapatılmıştır (DPT, 1972, s. 511).

Tarımsal kalkınma kooperatifleri, 1997 yılında Or-Koop Merkez Birliği’ni ve 1999 yılında ise kapatılan Köy Koop. Merkez Birliği’ni yeniden kurmuşlardır. 2012 yılında kurulan merkez birlikleri zamanla ikiye bölünerek Tarım Koop. Birliği’ni oluşturmuştur (Varnalı, 2022).

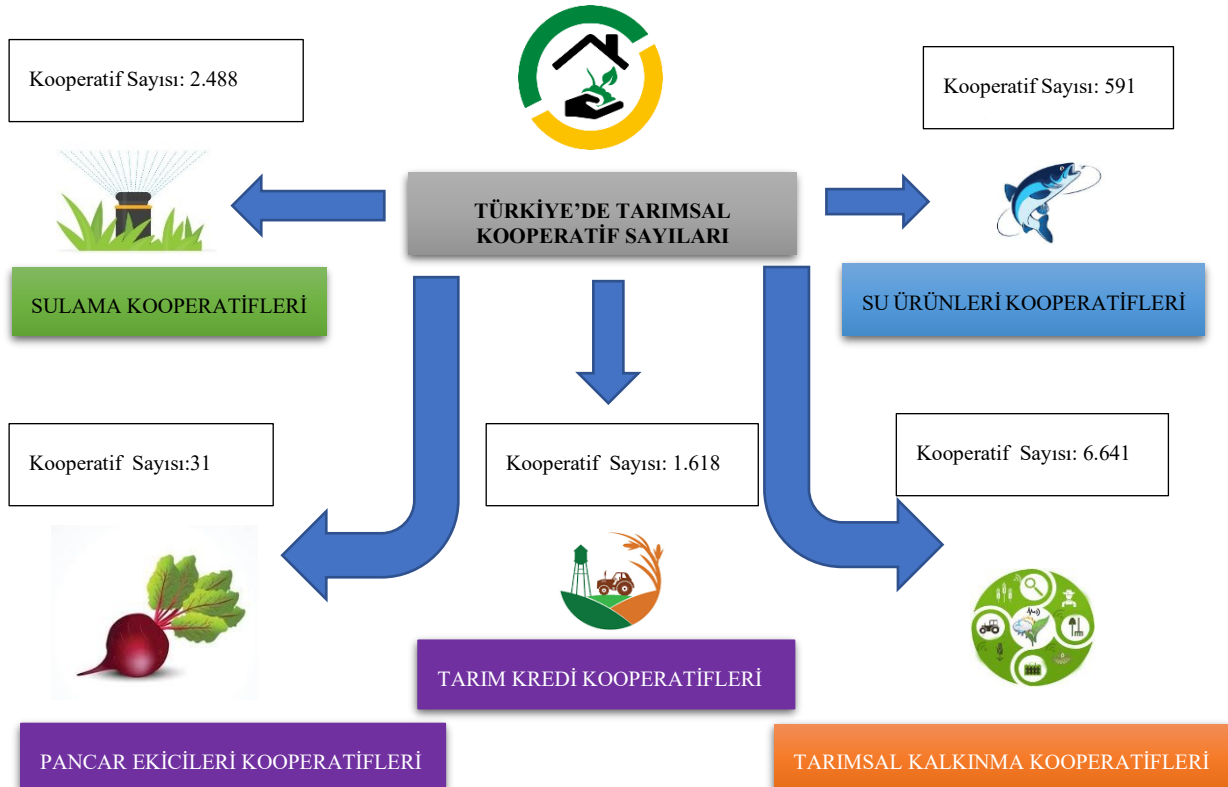
Türkiye’de kooperatifler günümüzde tarım, satış ve üretim gibi çeşitli alanlarda faaliyet göstermektedir. Bu kooperatifler hem yardımcı hem de esas faaliyetler yürüterek üretim, tüketim ve hizmet sektörlerinde önemli roller üstlenmektedir (Ülker ve Özdemir, 2021, s. 88). Üretim ve tüketim faaliyetlerine göre kooperatifler; üretim kooperatifleri, tüketim kooperatifleri ve karma kooperatifler olarak sınıflandırılabilir (İnan, 2006, s. 16). Ayrıca, hizmet veya üretim yapılarına göre kooperatifler; hizmet kooperatifleri, suni tohumlama kooperatifleri, muhafaza kooperatifleri, ortak tarım işletmeleri ve üretim maddesi temin eden kooperatifler şeklinde ayrılmaktadır. Yardımcı ve esas faaliyetlerde bulunan kooperatifler arasında tarım, yapı, tüketim, basım ve yayım, esnaf, kredi, zanaat ve el sanatları kooperatifleri yer almaktadır (Aktepe, 1988; Engin ve Özdemir, 2022, s. 30).

Kooperatifler, T.C. Ticaret Bakanlığı, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı ve T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlıkları tarafından kendi alanlarına göre sınıflandırılmaktadır. T.C. Ticaret Bakanlığı'nın Haziran 2021 verilerine göre, Türkiye'de 9.247 aktif kooperatif bulunmakta ve bu kooperatiflere bağlı 1.399.385 ortak bulunmaktadır. Aktif olmayan kooperatif sayısı ise 3.783, faal olmayan ortak sayısı ise 183.841 olarak belirlenmiştir (Varnalı, 2022).

Tarımsal kalkınma kooperatifleri, çiftçilerin ekonomik güçlerini artırmakta, üretim maliyetlerini düşürmekte, ürün kalitesini iyileştirmekte ve pazarlama olanaklarını genişletmektedir. T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı'nın verilerine göre, 2001 yılında Türkiye'deki tarımsal kalkınma kooperatifleri sayısı 4.814, ortak sayısı ise 616.129 olarak kaydedilmiştir. 2011 yılında kooperatif sayısı 7.566'ya, ortak sayısı ise 3.477.955'e yükselmiştir. Ancak, 2018 yılında kooperatif sayısı 6.905'e düşerken, 2020 yılı itibarıyla 6.816 kooperatif ve 745.037 ortak tespit edilmiştir. 2021 yılı verilerine göre, bu rakamlar 6.843 kooperatif ve 737.783 ortak olarak güncellenmiştir. Son olarak, 2023 yılı verileri ışığında, tarımsal kalkınma kooperatiflerinin sayısı 9.751 olarak belirlenirken ortak sayısı 2.487.521'e ulaşmıştır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023; Varnalı, 2022) (Şekil 1).

Sonuç olarak, tarımsal kalkınma kooperatifleri istenilen düzeye ulaşamamış ve sayıları her geçen gün azalma eğilimi göstermektedir (Kılıç, 1996, s. 39). Bu kooperatiflerin hem ülke ekonomisine hem de tarım ve gıda sektörüne sağladığı katkılar dikkate alındığında, kooperatif sayısının ve ortaklarının artırılması büyük bir önem taşımaktadır (Şehirlioğlu, 1983). Ancak, kooperatiflerin yalnızca sayısının artırılması yeterli olmayıp, faaliyetlerinin etkinliği ve niteliklerinin geliştirilmesi de gerekmektedir. Nitelikli kooperatiflerin, modern tarım tekniklerini kullanarak verimliliği artırması, ortaklarının ihtiyaçlarına daha iyi yanıt vermesi ve pazarlama olanaklarını genişletmesi, kırsal kalkınmayı hızlandırmada kritik bir rol oynayacaktır. Kooperatiflerin desteklenmesi ve teşvik edilmesi, hem tarım sektörünün hem de genel olarak ülke ekonomisinin güçlenmesine katkıda bulunacaktır (Şehirlioğlu, 1983). Ayrıca, kooperatiflerin sayısı ve niteliğindeki artış, kırsal alanlarda istihdamı artıracak, sosyal dayanışmayı güçlendirecek ve kırsal kalkınmayı destekleyecektir. Bu nedenle, tarımsal kalkınma kooperatiflerinin hem sayısal hem de niteliksel olarak geliştirilmesi için daha fazla politika ve program oluşturulması gerekmektedir.

Şekil 1. Türkiye'de Sektörlere Göre Tarım Kooperatiflerinin Dağılımı

Kaynak: (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023; Varnalı, 2022).

3. TARIM İŞLETMELERİNDE FİNANSAL TABLOLARIN ANALİZİ

Kooperatiflerin finansal performanslarının ölçümü hususunda rasyo analizi, önde gelen yöntemlerden biridir. Bu yöntem, finansal tablolar kullanılarak gerçekleştirilmekte ve muhasebe kayıtlarında yer alan iki değerin cari dönem içerisindeki ilişkisini incelemektedir. Rasyo analizleri sayesinde, kooperatiflerin finansal tablolarındaki kalemlerin hesaplanmasıyla elde edilen veriler ışığında, kooperatiflerin mali durumu hakkında derinlemesine bilgi edinmek mümkün olmaktadır (Berk, 1998; Adıgüzel, 2023, s. 269). Rasyo analizlerinde kullanılan teknikler genel olarak dört ana grupta toplanmaktadır (Kızıl, 2023, s. 260-271; Karataş ve Çınaroğlu, 2023, s. 151; Saraç, 2012). Bu teknikler, kooperatiflerin finansal analizinde şu şekilde sıralanabilir:

Akışkanlık (Likidite) Analizleri: Kooperatiflerin finansal durumunun incelenmesinde, akışkanlık analizleri, özellikle kısa vadeli borçların ödenebilirliğini ve mevcut öz kaynakların yeterliliğini değerlendiren temel bir araç olarak önemli bir yer tutmaktadır. Bu analizlerin temel amacı, kooperatiflerin kısa vadeli yükümlülüklerini yerine getirme kapasitesini belirlemek ve finansal sürdürülebilirliklerini ölçmektir. Akışkanlık, kooperatifin nakit akışının sağlıklı olup olmadığını ve finansal krize karşı ne kadar dayanıklı olduğunu gösteren kritik bir göstergedir (Akgüç, 1995). Bu analizde, özellikle cari dönemde elde edilen öz kaynak kazançlarının yeterliliği dikkate alınarak, kooperatifin kısa vadeli borçlarını ödeme kapasitesi ölçülür. Kooperatiflerin likit varlıkları ile kısa vadeli borçları arasındaki ilişkiyi inceleyen likidite oranları, kooperatifin mali durumunun değerlendirilmesinde önemli bir yer tutar. Cari oran ve asidik oran (hızlı oran), likiditeyi ölçmek için yaygın olarak kullanılan başlıca göstergelerdir. Cari oran, kooperatifin dönen varlıklarının kısa vadeli borçlarına oranını gösterirken, asidik oran ise daha katı bir ölçüm olup yalnızca en likit varlıkların kısa vadeli borçlarla olan ilişkisinin değerlendirilmesine olanak tanır (Akgüç, 1995).

Likidite analizi, kooperatifin finansal kaynaklarını etkin kullanıp kullanmadığını ve kısa vadeli ödeme güçlükleriyle karşılaşma olasılığını belirlemede yardımcı olur. Bu bağlamda, kooperatiflerin nakit akışının yönetimi, borç ödeme yeteneği ve finansal esneklikleri, genel finansal sağlığının ve sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Akgüç, 1995).

Finansal Yapı Analizleri: Kooperatiflerin finansal sağlıklarını değerlendirmede, uzun vadeli borç ödeme düzeyinin belirlenmesi ve kaynak yapısının tespiti büyük önem taşır. Bu analiz teknikleri, kooperatifin sahip olduğu öz sermaye miktarının istenilen seviyede olup olmadığını ve borç ile öz sermaye arasındaki dengenin nasıl şekillendiğini belirlemeye yöneliktir. Özellikle, kooperatifin uzun vadeli borçlarını ödeme kapasitesinin analiz edilmesi, kooperatifin finansal sürdürülebilirliği açısından kritik bir göstergedir. Bu analizler, kooperatifin finansal yapısındaki borç ve öz sermaye oranlarını inceleyerek, kooperatifin kaynaklarını nasıl yapılandırdığını ve borçlanma düzeyinin, uzun vadeli mali yükümlülükleri yerine getirme yeteneğiyle olan ilişkisini ortaya koyar. Borç ile öz sermaye arasındaki denge, kooperatifin finansal risklerini ve uzun vadeli büyüme stratejilerini etkileyen önemli bir faktördür. Yüksek borçlanma, finansal riskleri artırabilirken, yeterli öz sermaye, kooperatifin borç ödeme gücünü ve finansal esnekliğini sağlar. Bu bağlamda, kooperatifin kaynak yapısının analiz edilmesi, borç yönetimi ve sermaye artırma stratejilerinin belirlenmesinde önemli bir araçtır (Akdoğan ve Tenker, 2010).

Kârlılık Analizleri: Bu analizler, bir kooperatifin cari dönem içinde elde ettiği öz sermaye kalemleri, yabancı kaynaklar ve mevcut varlıkların etkin bir şekilde kullanılıp kullanılmadığını belirlemeye yönelik yöntemlerdir. Kooperatifin finansal yapısının değerlendirilmesinde, bu unsurların her birinin kooperatifin kârlılık ve finansal sürdürülebilirlik açısından nasıl bir rol oynadığı incelenir. Ayrıca, bu analizlerin temel amacı, kooperatifin faaliyetleri sonucunda kâr elde edip etmediği ya da zarar edip etmediğini tespit etmek ve bu durumun finansal performans üzerindeki etkilerini değerlendirmektir (Akgüç, 1994).

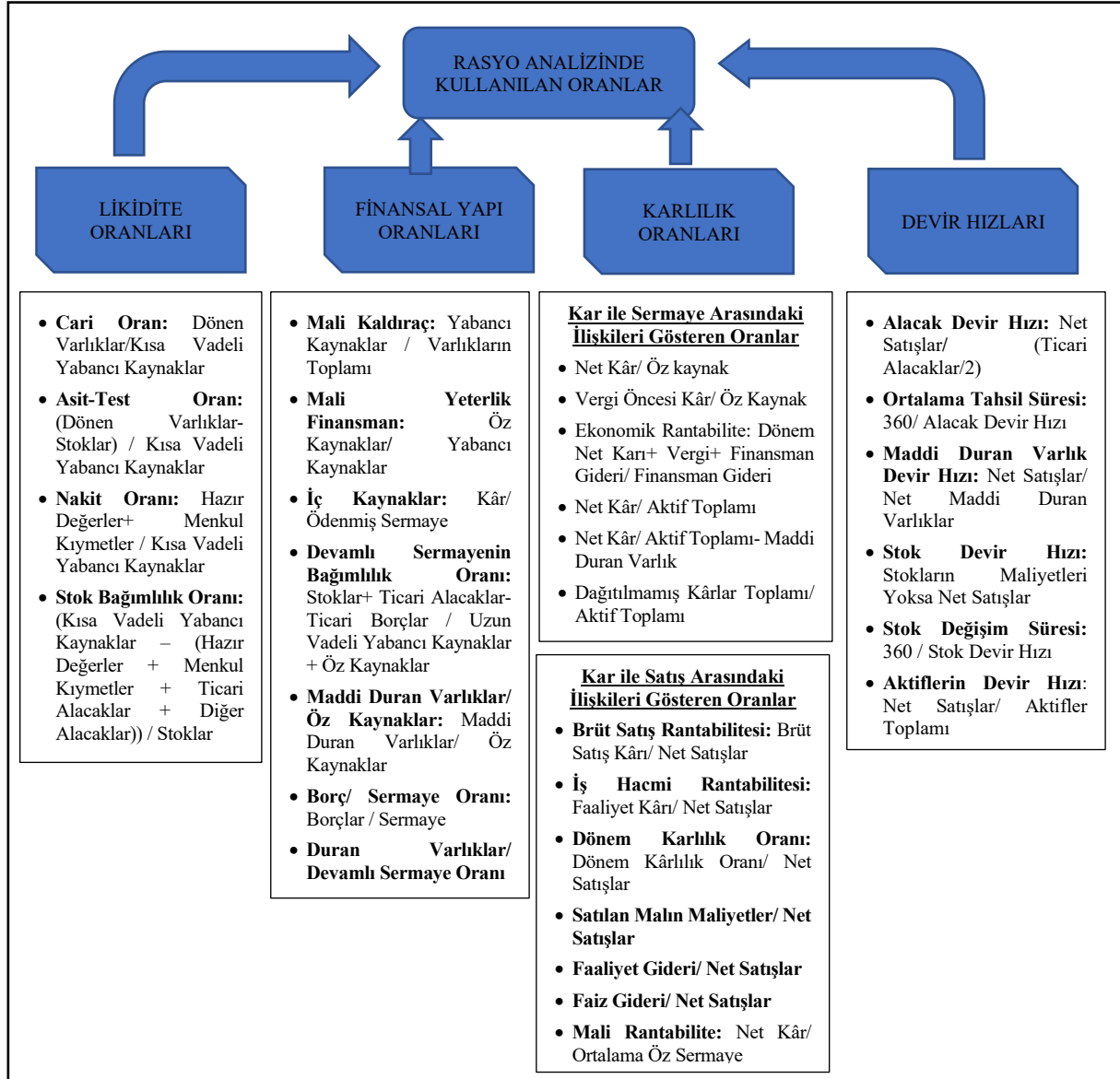
Devir Hızları Analizleri: Devir hızları analizleri, bir kooperatifin faaliyetleri için ihtiyaç duyduğu finansmanı ne derece etkin bir şekilde kullandığını belirlemeye yönelik yapılan sistematik değerlendirmelerdir. Bu analizler, kooperatifin varlıklarını ne kadar hızlı dönüştürebildiğini ve kaynaklarını ne derece verimli kullandığını ölçmeyi amaçlar. Varlık devir hızları, kooperatifin finansal verimliliğini ve sermayesinin etkin kullanımını yansıtan önemli göstergelerdir. Örneğin, alacak devir hızı, kooperatifin alacaklarını tahsil etme hızını; stok devir hızı ise stokların satış ve yenilenme hızını ifade eder.

Devir hızları analizleri, kooperatifin finansal yönetiminin etkinliğini ve kaynaklarının kullanım verimliliğini detaylı bir şekilde ortaya koyar. Bu analizler, kooperatifin nakit akışını iyileştirmenin ve finansman ihtiyacını minimize etmenin yollarını değerlendirir. Etkin bir devir hızı, kooperatifin kârlılık ve verimliliğini artırarak

finansal sürdürülebilirliğine katkı sağlar. Sonuç olarak, devir hızları analizleri, kooperatifin faaliyetlerini daha verimli hale getirecek stratejilerin geliştirilmesine yardımcı olan önemli bir araçtır (Çabuk ve Lazol, 2011).

Rasyo analizlerinde kullanılan formüller, finansal durumun daha iyi anlaşılmasını sağlamakta ve kooperatiflerin ekonomik performansını değerlendirirken rehberlik etmektedir. Şekil 2’de rasyo analizlerinde kullanılan formüller detaylı bir şekilde gösterilmektedir.

Şekil 2. Rasyo Analizlerinde Kullanılan Formülleri

Kaynak: (Yazar tarafından hazırlanmıştır).

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Aşağı Sevindikli Kalkınma Kooperatifinin İşletmecilik Açısından Değerlendirilmesi

Aşağı Sevindikli Kalkınma Kooperatifi, 1971 yılında kurularak bölgedeki tarımsal kalkınmaya önemli bir katkı sağlamayı amaçlamıştır. İlk kuruluş yıllarında, kooperatifin süt üretimi günde 1.500-2.000 litre arasında iken, zamanla çeşitli zorluklar ve yönetim sorunları nedeniyle bu üretim miktarı 2019 yılı itibarıyla yalnızca 250 litreye

düşmüştür. Bu durum, kooperatifin etkinliğini ve sürdürülebilirliğini ciddi şekilde etkilemiştir. Kooperatif ortaklarının elinde 2019 yılında sadece 24 adet büyükbaş hayvan kalması, büyükbaş hayvancılığın önemli bir gelir kaynağı olabileceken, bu sektörden çekilmenin ciddi ekonomik kayıplara yol açtığını göstermektedir. 2018 yılının Aralık ayında, çiftçilerin kooperatifçiliğe olan güven kaybı ve yönetsel sorunlar nedeniyle büyükbaş hayvancılığı bırakmaları, kooperatifin faaliyetlerinin daralmasına sebep olmuştur. Tekirdağ İl Tarım ve Orman Müdürlüğü'nün verilerine göre, köyde toplam 4.901 koyun, 99 keçi ve 39 sığır bulunmaktadır; bu durum, büyükbaş hayvancılığın küçükbaş hayvancılık lehine gerilediğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, kooperatif ortaklarına ait yalnızca 3 büyükbaş hayvan bulunmakta ve bu hayvanlardan elde edilen sütler pazarlanamamaktadır.

Kooperatifin kendi bünyesinde 9 dekar tarım arazisi mevcuttur. Tarım ve Orman Müdürlüğü, köyde toplam 14.924,234 dekar ekilebilir ve dikilebilir arazi bulunduğunu belirtmektedir. Bu arazilerde pırasa, mısır, lahana, arpa, ayçiçeği ve buğday gibi çeşitli tarımsal ürünler yetiştirilmektedir. Kooperatif, çevre firmalardan temin ettiği yemleri köylüye satarak, bölgedeki tarımsal faaliyetlerin devamlılığını sağlama çabasındadır. Ancak, kooperatifin sürdürülebilirliği ve büyümesi için daha fazla önlem alınması gerekmektedir. Yönetsel sorunların çözülmesi, çiftçilerin kooperatifçiliğe olan güveninin yeniden tesis edilmesi, kooperatifin varlığını sürdürmesi için hayati öneme sahiptir. Ayrıca, kooperatifin kendi ürünlerinin pazarlanması ve üretimin artırılması yönünde stratejik adımlar atılması hem ekonomik hem de sosyal açıdan önemli kazanımlar sağlayabilir.

Sonuç olarak, Aşağı Sevindikli Kalkınma Kooperatifi, geçmişte önemli bir tarımsal üretim merkezi iken, günümüzde yaşadığı zorluklarla birlikte varlık mücadelesi vermektedir. Bu bağlamda, kooperatifin yeniden yapılandırılması, tarımsal üretimin artırılması ve çiftçilerin kooperatifçiliğe olan güveninin yeniden kazandırılması için etkin stratejiler geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca Aşağı Sevindikli Kalkınma Kooperatifine ait servis aracı, kamyon, traktör, kepçe, kantar, 2 adet market, helezon, ofis, süt toplama tankı bulunmaktadır. Kooperatifin faaliyet alanları odun-kömür satışı, yem satışı, tuğla satışı, gıda ürünleri satışı, çimento satışıdır (Şekil 3).

Şekil 3. Aşağı Sevindikli Kalkınma Kooperatifinin Envanterinde Bulunan Bazı Ekipman ve Binaların Fotoğrafları

Kaynak: (Varnalı, 2022, s. 150).

Kooperatifin mevcut ortak sayısı 149'dur. Belgelerini tamamlayarak kooperatife getiren her çiftçinin, hayvanı olsun ya da olmasın kayıt işlemi yapılmaktadır. Kooperatifin yönetimi, üç yılda bir yapılan seçimlerle belirlenmektedir. Her yıl genel kurul ve mali genel toplantılar gerçekleştirilmektedir. Genel kurul toplantısı ve

seçimler üç yıla kadar uzatılabilmekte, bu toplantılarda kooperatifin mali ve genel kurul kararları ile ilgili evraklar Tarım İl Müdürlüğü'ne teslim edilmektedir. Alınan genel kurul kararları ise çoğunluk kararı ile şekillenmektedir. Kooperatifin yönetim kurulu, üç asil ve üç yedek üyeden oluşurken, denetim kurulu da aynı şekilde yapılandırılmıştır. Yönetimden bir kişi üst birlik görevlisi olarak seçilmekte olup, genellikle bu kişi kooperatif başkanı olmaktadır. Aşağı Sevindikli Kalkınma Kooperatifi, Tekirdağ ilinde bulunan TarKoop. üst birliğine üye konumundadır.

Sonuç olarak, Aşağı Sevindikli Kalkınma Kooperatifi, geçmişte önemli bir tarımsal üretim merkezi iken, günümüzde yaşadığı zorluklarla birlikte varlık mücadelesi vermektedir. Kooperatifin etkinliğini artırmak ve sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla yönetsel sorunların çözülmesi, çiftçilerin kooperatifçiliğe olan güveninin yeniden tesis edilmesi, tarımsal üretimin artırılması ve ürünlerin pazarlanması yönünde stratejik adımlar atılması gerekmektedir.

4.2. Aşağı Sevindikli Kalkınma Kooperatifinin Rasyo Hesaplamaları ve Yorumu

Kooperatiflerin finansal durumunu değerlendirmek ve performanslarını analiz etmek amacıyla gerçekleştirilen rasyo analizleri, kooperatiflerin mali tablolarındaki verilerin karşılaştırılması yoluyla çeşitli finansal göstergelerin elde edilmesine olanak tanır. Aşağı Sevindikli Kalkınma Kooperatifi'nin rasyo hesaplamaları, kooperatifin likidite durumu, kârlılığı, finansal yapısı ve etkinliği hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Bu bağlamda, Tablo 1'de kooperatifin rasyo hesap sonuçları yer almakta olup, elde edilen verilerin detaylı bir analizi yapılmıştır.

Tablo 1'e göre kooperatifin likidite oranları incelendiğinde, cari oran rasyosunun düşük olduğu gözlenmiştir; bu durum, kooperatifin sermaye oranının yetersiz olduğu anlamına gelmektedir. Ancak kooperatifin, müşterilerden alacaklarını zamanında tahsil etmesi ve yapması gereken tahsilatları yerine getirmesi nedeniyle, alacak devir hızının yüksek olması, cari oran sonuçlarını olumlu yönde etkilemektedir. Cari oran ile ilgili elde edilen oranların 2,00'dan az olması, kooperatifin stoklarında fazlalık ve yatırım oranlarında sorun yaşanmadığını ortaya koymaktadır.

Kooperatifin likidite rasyosu değerlerinin yaklaşık 1,50 civarında olması, kooperatifin stoklarının mevcut olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, kooperatifin müşterilerinden alacakları yüksek tutarda olmasına rağmen, 2015 ve 2016 yıllarında asit-test oranının yüksek çıkması dikkat çekmektedir. Genel olarak, kooperatifin likidite oranı ideal seviyelerde bulunmaktadır. Elde edilen sonuçlar, kooperatifin elinde bulundurduğu sermaye miktarının yeterli düzeyde olduğunu ve kooperatifin mevcut sermayesini etkin bir şekilde değerlendirdiğini göstermektedir. Dolayısıyla, kooperatifte atıl durumda sermaye bulunmamaktadır.

Kooperatifin nakit oranı rasyosunun Tablo 1'deki verileri incelendiğinde, kooperatifin kasasındaki miktarın yıllar içerisinde dalgalı bir seyir izlediği gözlemlenmektedir. Bu durum, kooperatifin nakit oranının gereğinden fazla düşmesine neden olmuştur. Kooperatifin kasasındaki likidite miktarının yüksek olma ihtimali düşüktür ve mevcut nakit miktarı gerçeği yansıtmamaktadır.

Kooperatifin kasasında fazla para bulunması ve alacak tahsil tutarlarının düşük seviyelerde olması, stok bağımlılık oranını olumsuz yönde etkilemiştir. Stok bağımlılık oranı, kooperatifteki asit-test oranının 1,00'dan büyük olması durumunda, stoklar dışındaki dönen varlıkların kısa vadeli yabancı kaynakları ödeyemeyeceğini ortaya koymaktadır. Bu durum, kooperatifin finansal yönetimi açısından dikkate alınması gereken önemli bir unsurdur.

Tablo 1. Aşağı Sevindikli Kalkınma Kooperatifinin Akışkanlık Rasyo Hesaplamaları

Rasyolar	Yıllar				
	2015	2016	2017	2018	2019
Cari Oran	1,98	1,97	1,80	2,36	1,95
Likidite Oranı (Asit -Test oranı)	1,52	1,46	1,35	1,56	1,43
Nakit Oranı	0,40	0,15	0,18	0,12	0,02
Stok Bağımlılık Oranı	-3,08	-0,89	-0,82	-0,83	-0,26

Aşağı Sevindikli Kalkınma Kooperatifinin finansal yapı oranlarının sonuçları incelendiğinde, mali kaldıraç oranlarının %50 oranından düşük olması arzu edilen bir durum olarak değerlendirilmiştir. Kooperatifin elde ettiği mali kaldıraç oranlarının bu seviyelerde olması, borçlarını rahat bir şekilde ödeyebildiğini göstermektedir. Bu

durumun temel sebebi, kooperatifin tedarikçilere karşı olan borçlanma seviyelerinin arzu edilen seviyelerde bulunmasıdır.

Mali yeterlilik oranı, kooperatifin bağımsızlığını gösteren önemli bir göstergedir. Hesaplanan mali yeterlilik oranlarının 1,00'dan yüksek olması beklenmektedir. Kooperatifin son beş yılda hesaplanan oranlarının 1,00'dan yüksek olması, kooperatifin finansal olarak üçüncü kişiler tarafından finanse edilmediğini ortaya koymaktadır. Bu durum, kooperatifin kendi kaynaklarıyla sürdürülebilir bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Tablo 2'de kooperatifin iç kaynaklar rasyo oran hesapları detaylı olarak incelendiğinde, kooperatifin cari dönem içerisinde yaptığı faaliyetler sonucunda iç kaynak yaratabildiği tespit edilmiştir.

Yapılan oran hesaplamalarında, kooperatifin devamlı sermayesinin bağımlılık oranlarının 1,00'dan yüksek olması arzu edilmektedir. Ancak kooperatifin 2015 yılından 2019 yılına kadar sürekli sermaye oranının devamlı ve kesintisiz olmadığı gözlemlenmiştir. Bu durum, kooperatifin sermayesinin sürekli olarak erimesinin, kooperatifin varlığını tehlikeye sokabileceğini göstermektedir.

Kooperatifin maddi duran varlıkları ile öz sermaye oranı incelendiğinde, arzu edilen sonuçların %70 oranının üzerinde olması gerektiği belirlenmiştir. Ancak yapılan oran hesaplamalarında, kooperatifin maddi duran varlıklarının öz kaynaklar ile karşılanamadığı tespit edilmiştir. Kooperatifin borç miktarı ile sermaye miktarının oranı rasyosunun 1,00'dan küçük olması beklenmektedir.

Tablo 2'de elde edilen oran sonuçlarına göre kooperatifin yalnızca ortaklarına borçlandığı görülmektedir. Ortaklara yapılan borçların çoğunun risturn dağıtımından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Sonuç olarak, kooperatifin 2015-2019 yılları arasındaki oranları sadece arzu edilebilir düzeyde kalmaktadır.

Kooperatifin duran varlıkları ile devamlı sermaye oranı hesaplamalarında, bu oranın 1,00'dan yüksek olması arzu edilmektedir. Ancak Tablo 2'de elde edilen oran sonuçları, kooperatifin duran varlıklarını devamlı sermaye ile finanse edemediğini göstermektedir. 2015-2019 yılları arasındaki oranların 1,00'dan düşük seviyelerde olması, kooperatif için arzu edilmeyen bir durumu ifade etmektedir. Bu bulgular, kooperatifin finansal sürdürülebilirliği açısından önemli bir uyarı niteliği taşımaktadır.

Tablo 2. Aşağı Sevindikli Kalkınma Kooperatifinin Finansal Yapı Rasyo Hesaplamaları

Rasyolar	Yıllar				
	2015	2016	2017	2018	2019
Mali (Finansal) Kaldıraç	0,39	0,39	0,44	0,33	0,38
Mali Yeterlilik Finansmanı	1,54	1,51	1,22	2,02	1,52
Oto Finansman (iç Kaynaklar)	1,78	1,81	1,92	1,93	1,93
Devamlı Sermayenin Bağımlılık Oranı	-0,32	0,58	0,54	0,67	0,86
Maddi Duran Varlıklar / Öz Sermaye	0,38	0,35	0,34	0,32	0,39
Borç /Sermaye oranı	0,64	0,66	0,81	0,49	0,63
Duran varlıklar / Devamlı Sermaye oranı	0,39	0,35	0,34	0,32	0,39

Aşağı Sevindikli Kalkınma Kooperatifinin kârlılık rasyo hesaplarının kâr ile sermaye arasındaki ilişkileri gösteren oran hesaplamaları, Tablo 3'te verilmiştir. Bu oranların yüksek olması beklenmektedir; ancak kooperatifin mevcut oranlarının düşük seviyelerde olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, kooperatifin cari dönem içerisinde geçmiş yıl kârlarından ortaklarına risturn dağıtmadığı gözlemlenmektedir.

Kooperatifin vergiden önce elde ettiği kâr miktarının öz kaynaklar içerisindeki karşılanma oranları da hesaplanmıştır. Kooperatifin hesaplanan oranları, genellikle zarar etmesi nedeniyle ortaklara risturn dağıtımında bulunamadığını göstermektedir. Ayrıca, ödenecek vergi ve yükümlülükleri borcu da ortaklardan düşülmektedir. Bu durum, öz kaynaklar hakkında anlamlı bir yorum yapılmasını zorlaştırmaktadır.

Tablo 3'teki ekonomik rantabilite rasyosu sonuçlarına göre, kooperatifin finansman gideri bulunmadığı için faizleri karşılama oranından söz edilememekte ve bu durum, kooperatifin bankalarla olan ilişkilerinin zayıf olduğunu ortaya koymaktadır.

Kooperatifin net kârı ile aktifler toplamı arasındaki rasyoya bakıldığında, kârlılığın artması veya net kârlılık oranının yükselmesi kooperatif için olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Bu, kooperatifin kâr yedekleri ayırması ve kendi kendine finanse etmesi anlamına gelmektedir. Ancak 2015-2019 dönemleri arasında elde edilen kârlılık oranları oldukça düşük ve negatif yönlü olarak kaydedilmiştir. Sonuç olarak, kooperatif beş yıl boyunca kâr elde edememiştir ve elde edilen sonuçlar, kooperatifin varlıklarını finanse edemediğini (örneğin; ürün tedarik edememek, yeni makine satın alamamak) göstermektedir.

Kooperatifin yaptığı faaliyetlerden elde ettiği faaliyet kârı ile faaliyetin gerçek kullanım oranı da Tablo 3'te hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlar, kooperatifin dönen varlıkları içerisindeki karşılama oranının çok düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Kooperatifin ortaklara karşı borçlandığı da gözlemlenmektedir. Tablo 3'te birikimli kümülatif kârlılık oranı hesaplamaları incelendiğinde, kooperatifin yıllar içerisindeki kârı pozitif olsa da birikimli kârlılık oranının çok düşük olduğu tespit edilmiştir; dolayısıyla bu durumun herhangi bir etkisi yoktur.

Kooperatifin kâr ile satışlar arasındaki ilişkileri gösteren oran hesaplarından brüt satış rantabilitesi rasyosu, kooperatifin 2015-2019 yıllarında iskonto indirimi yapmadığını göstermektedir. Sonuç olarak, brüt satış oranı sabit kalmıştır. İş hacmi rantabilitesi rasyosu hesap sonuçlarında ise, kooperatifin satışların maliyetinin, faaliyet giderlerinin ve brüt satışların yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle faaliyetlerin net satışlar içerisindeki payı oldukça düşüktür.

Kooperatifin dönem net kârlılık oranları incelendiğinde, bu oranın dönem kârlılığını gösterdiği anlaşılmaktadır. Vergi ve yasal yükümlülükler düşmeden önceki oransal değerlerin yüksek çıkması, kooperatifin kârlı bir yapıda olduğunu gösterir. Ancak incelenen kooperatifte elde edilen oranlar, kooperatifin kârlı olmayan bir yapıda olduğunu ortaya koymaktadır. Kooperatifin satılan malın maliyeti ile net satışlar oranı yüksek bulunmuş ve bu durum kârlılık oranlarını olumsuz yönde etkilemiştir.

Kooperatifin faaliyet giderleri ile net satış miktarı rasyosu ile ilgili olarak Tablo 3'teki veriler, net satışlar içerisindeki olağan ve olağan dışı kârlılık ya da zarar ve uzun vadeli borçlanma gideri hariç, kooperatifin faaliyetleri sonucunda oluşan kârlılık rakamlarını oransal olarak vermektedir. Elde edilen oranlar düştükçe net satışlar içerisindeki payı da azalmaktadır. Kooperatifin faaliyet giderlerinin net satışlar içerisindeki payının oldukça yüksek olması, kooperatifin kâra geçememesi ile sonuçlanmaktadır. Kooperatifin faiz gideri ile net satışlardan elde ettiği miktar arasındaki oran hakkında yorum yapacak olursak, finansal olarak kooperatif bankacılığı kullanmadığından dolayı bu rasyo oranları hakkında anlamlı bir değerlendirme yapılamamaktadır. Tablo 3'teki mali rantabilite oranları incelendiğinde ise, kooperatifin tüm oranlarının negatif sonuçlandığı tespit edilmiştir.

Tablo 3. Aşağı Sevindikli Kalkınma Kooperatifinin Kârlılık Rasyo Hesaplamaları

Rasyolar	Yıllar				
	2015	2016	2017	2018	2019
Kâr ile sermaye arasındaki ilişkileri gösteren oranlar					
Net kâr/ öz kaynak oranı	-0,04	-0,040	-0,06	-0,06	-0,28
Vergi öncesi kâr/ Öz kaynak oranı	-0,04	-0,10	-0,06	-0,06	-0,28
Finansman giderleri ve vergiden önceki kâr / kaynak(Pasif) toplamı oranı (Ekonomik Rantabilite)	0	0	0	0	0
Net kâr/ Varlık (Aktif)Toplamı	-0,02	-0,06	-0,03	-0,04	-0,17
Faaliyet kârı/ Faaliyetin Gerçek Kullanılan Varlık Oranı	-0,03	-0,07	-0,04	-0,05	-0,22
Birikimli Kümülatif Kârlılık Oranı	0,001	0,001	0,01	0,002	0,002
Kâr ile Satışlar arasındaki ilişkileri gösteren oranlar					
Brüt Satış Kârı /Net Satış Oranı (Brüt Satış Rantabilitesi)	1	1	1	1	1
Faaliyet Kârlılık Oranı (İş Hacmi Rantabilitesi)	-0,04	-0,04	-0,02	-0,07	-0,06
Dönem Kârlılık oranı	-0,01	-0,02	-0,01	-0,01	-0,06
Satılan Malın Maliyeti / Net Satışlar oranı	0,85	0,83	0,84	0,84	0,83
Faaliyet Gideri/ Net Satışlar	0,19	0,21	0,18	0,23	0,23
Faiz Gideri / Net Satışlar	0	0	0	0	0
Mali Rantabilite	-0,10	-0,22	-0,13	-0,12	-0,43

Aşağı Sevindikli Kalkınma Kooperatifinin devir hızları rasyo hesaplamaları, kooperatifin finansal sağlığını ve yönetim etkinliğini değerlendirmek amacıyla önemli bir gösterge sunmaktadır. Kooperatifin alacaklarının devir hızı oranı, kooperatifin alacaklarını piyasadan kaç kez tahsil ettiğini göstermektedir. Bu oranın yüksek olması, kooperatifin finansal likiditesinin güçlü olduğunu ve alacakların zamanında tahsil edildiğini gösterir, bu da olumlu bir durum olarak değerlendirilmektedir.

Kooperatifin alacaklarının ortalama tahsil süresi, alacakların 360 gün içerisinde kaç defa tahsil edildiğini gösterir. İncelenen kooperatifte, alacak tahsil süreleri yıllara göre değişiklik göstermektedir. Tabloya göre, kooperatif 2015 yılında 73 günde, 2016 yılında 83 günde, 2017 yılında 87 günde, 2018 yılında 90 günde ve 2019 yılında 67 günde bir alacak tahsil edebilmiştir. Bu veriler, kooperatifin zaman içerisinde alacaklarını tahsil etme kabiliyetinin dalgalı bir seyir izlediğini göstermektedir. Kooperatifin maddi duran varlık devir hızı, Tablo 5'te incelendiğinde düşük seviyelerde olduğu görülmektedir. Düşük maddi duran varlık devir hızı, kooperatifin bu varlıkları etkili bir şekilde kullanmadığını ve potansiyelini tam olarak değerlendiremediğinin göstergesidir.

Stokların devir hızı rasyosuna bakıldığında ise, kooperatifin stok devir hızının düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun temel sebebi, kooperatifin yüksek miktarda stok bulundurması ve satışlarının az olmasıdır. Stok değişim süreleri incelendiğinde, kooperatifin 2015 yılında 28 günde, 2016 yılında 39 günde, 2017 yılında 36 günde, 2018 yılında 38 günde ve 2019 yılında 37 günde bir stok değişimi yaptığı gözlemlenmiştir. Bu durum, kooperatifin stok yönetiminde iyileştirilmesi gereken alanlar bulunduğunu ortaya koymaktadır. Kooperatifin aktiflerinin devir hızı rasyosu, Tablo 4'e göre kooperatifin piyasadan alacağını 2015-2019 yılları arasında toplamda 2 kez tahsil edebildiğini gözlenmiştir. Bu sonuç, kooperatifin aktiflerini verimli bir şekilde kullanmadığını ve likidite sorunları yaşayabileceğini vurgulamaktadır.

Son olarak, kooperatifin ticari borçların devir hızı incelendiğinde, kooperatifin 2015 yılında 5 kez, 2016, 2017 ve 2018 yıllarında her birinde 4 kez ve 2019 yılında 6 kez borçlarını ödediği tespit edilmiştir. Bu veriler, kooperatifin borçlarını zamanında ödediğini ve borç yönetiminin etkin olduğunu göstermektedir. Ancak, alacakların tahsil hızındaki dalgalanmalar, kooperatifin genel finansal sağlığı açısından dikkatle izlenmesi gereken bir durumdur.

Tablo 4. Aşağı Sevindikli Kalkınma Kooperatifinin Devir Hızı Rasyo Hesaplamaları

Rasyolar	Yıllar				
	2015	2016	2017	2018	2019
Alacak Devir Hızı	4,90	4,37	4,13	3,98	5,30
Ortalama Tahsil Süresi	73,6	83,37	87,16	90,45	67,97
Maddi Duran Varlık Devir Hızı	-11,39	-9,02	-7,47	-7,36	-6,86
Devir Hızları					
Stok Devir Hızı	12,42	9,02	10,71	9,31	9,48
Stok Değişim Süresi	28,75	39,91	36,61	38,66	37,97
Aktiflerin Devir Hızı	2,14	2,18	2,16	2,33	2,73
Ticari Borçların Devir Hızı	5,39	4,63	4,55	4,72	6,66

5. SONUÇ

Bu çalışma, Aşağı Sevindikli Kalkınma Kooperatifinin finansal durumunu ve operasyonel etkinliğini derinlemesine inceleyerek önemli bulgular elde etmiştir. Araştırma sonucunda tespit edilen ana bulgular, kooperatifin karşılaştığı yüksek girdi maliyetleri ve düşük gelirler, likidite ve sermaye yönetimindeki zorluklar, ticari ve vergi borçlarının artışı, kârlılık ve verimlilik sorunları ile muhasebe süreçlerindeki hatalar olarak sıralanabilir. Bu sorunların, kooperatifin sürdürülebilirliğini tehdit ettiği ve kırsal kalkınmaya olumsuz etkiler yarattığı sonucuna varılmıştır.

Kooperatifin, çiftçilerin yüksek girdi maliyetleri nedeniyle düşük gelir elde etmesi, sermayesinin sürekli erimesi, likidite oranlarının düşmesi, ticari ve vergi borçlarının artışı, yüksek faaliyet giderleri ve muhasebe kalemlerindeki hatalar, beş yıl boyunca zarar etmesine yol açan başlıca sorunlar olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda, kooperatifin gelecekteki finansal sağlığını güvence altına almak ve sürdürülebilir bir gelişim sağlamak için çözmesi gereken sorunlar ve öneriler aşağıda sunulmuştur:

- **Girdi Maliyetlerinin Azaltılması:** Kooperatif, çiftçilerin yüksek girdi maliyetlerini azaltmak amacıyla toplu alım ve tedarik stratejileri geliştirmelidir. Bu, çiftçilere daha uygun fiyatlarla girdi temin edilmesine olanak tanıyacak ve maliyetleri düşürecektir. Ayrıca, yerel tedarikçilerle işbirliği yapılması, nakliye maliyetlerini azaltarak girdi maliyetlerini daha da düşürebilir.
- **Borç Yönetimi:** Kooperatifin ticari ve vergi borçlarının azaltılması için etkin bir borç yapılandırma ve ödeme planı oluşturulmalıdır. Mevcut vergi borçları, öncelikli olarak kapatılmalı, bu süreçte yerel yönetimlerle işbirliği yapılması faydalı olacaktır. Likidite yönetimi ve sermaye artırımı için maddi duran varlıklara ayrılan nakit miktarı artırılmalı, yeni yatırımlarla likidite dengelenmelidir. Bu bağlamda, kooperatifin acil ihtiyaçları karşılamak üzere bir nakit rezervi oluşturması da önerilmektedir.
- **Sermaye Artırımı:** Kooperatifin finansal durumu göz önünde bulundurularak, ortaklardan ek katkılar talep edilebilir. Ayrıca, kooperatifin varlıklarını değerlendirmesi ve gereksiz veya düşük verimliliğe sahip varlıklarını elden çıkarması, sermaye artırımı konusunda yardımcı olabilir. Maliyet kontrolü ve verimlilik artırma için faaliyet giderleri ve satış maliyetlerini azaltmaya yönelik maliyet kontrolü tedbirleri alınmalıdır. Operasyonel süreçler, zamanında ve etkili bir şekilde gözden geçirilerek optimize edilmelidir.
- **Muhasebe Süreçlerinin İyileştirilmesi:** Kooperatifin mali tablolarının doğru bir şekilde hazırlanması, finansal karar alma süreçlerinin sağlıklı yürütülmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu nedenle, muhasebecilerin eğitimine önem verilmelidir. Eğitim programları, finansal planlama ve analiz yöntemlerinin daha etkin bir şekilde kullanılmasını sağlayarak kooperatifin gelecekteki finansal sağlığını güvence altına alacaktır.
- **Yeni Yatırımlar ve Gelişim Planları:** Kooperatifin finansal sağlığını korumak ve geliştirmek için yeni yatırımlar ve gelişim planları hazırlanmalıdır. Bu yatırımlar, mevcut iş alanlarında verimliliği artırmanın yanı sıra, yeni iş fırsatları yaratacaktır. Kooperatifin, yerel pazar taleplerine yönelik ürün çeşitliliğini artırması ve yeni pazar alanlarına açılması, rekabet gücünü artıracaktır.
- **Ortaklarla İlişkilerin Güçlendirilmesi:** Kooperatifin, ortaklarla olan ilişkilerini güçlendirmesi, ortakların daha aktif katılımını sağlamak için önemlidir. Ortaklık bilincinin artırılması, kooperatifin topluluk içindeki sosyal ve ekonomik etkisini güçlendirecektir. Ayrıca, pazar araştırmaları yapılarak kooperatifin ürün ve hizmetleri çeşitlendirilmeli, bu sayede yeni pazarlara açılma stratejileri geliştirilmelidir.
- **Eğitim ve Bilinçlendirme Programları:** Yöneticiler ve üyeler için finansal yönetim ve operasyonel verimlilik konularında eğitim ve bilinçlendirme programları düzenlenmelidir. Bu programlar, kooperatifin finansal yönetim konusundaki bilgi ve becerilerini artırarak, kooperatifin daha verimli ve sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesine katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak, kooperatifin finansal ve operasyonel performansını artırmak amacıyla belirlenen bu önerilerin etkin bir şekilde uygulanması, sürdürülebilir bir gelişim süreci için kritik öneme sahiptir. Kooperatif, bu önerileri hayata geçirerek hem finansal sağlığını koruyabilir hem de kırsal kalkınmaya olumlu katkılarda bulunabilir.

YAZARLARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

Adana Tarım Orman. (2024). *Kooperatifçilik*.
<https://adana.tarimorman.gov.tr/Sayfalar/Detay.aspx?SayfaId=43#:~:text=Kooperatiflerin%20esas%20amac%C4%B1%3B%20yeterli%20derecede,kar%C5%9F%C4%B1lamak%20ve%20temin%20etmekten%20ibarettir> adresinden 14 Ocak.2024 tarihinde alınmıştır.

Adıgüzel, İ. (2023). İşletmelerde finansal risk yönetimi ve finansal analiz: BİST’E işlem gören enerji şirketleri üzerine bir uygulama. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 24(1), 365-378.
<https://doi.org/10.31671/doujournal.1172738>

Akdoğan, N. ve Tenker, N. (2010). *Finansal tablolar ve mali analiz teknikleri*. Gazi Kitabevi.

- Akgüç, Ö. (1995). *Mali tablolar analizi*. Avcıol Basım Yayın.
- Aktepe E. (1988). *Kooperatif işletmeciliği, tarım kredi kooperatifleri*. Merkez Yayını.
- Aktepe, E. (1988). İşletmecilik bilgileri. *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı*, 53, 7-24.
- Altınkaya, Z. (2023). İhracat piyasalarındaki tekelleri yapılar karşısında küçük tarım işletmelerinin ihracat olanakları : Yalova İli özelinde bir değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 165-191.
- Amul. (2025) *Amul*. <https://amul.com/index.php> adresinden 5 Ocak 2025 tarihinde alınmıştır.
- Anonymous. (2019) *World cooperative monitor. exploring the cooperative economy. report 2018*. <https://www.ica.coop/sites/default/files/publicationfiles/wcm2018-web-1542524747.pdf> adresinden 20 Mayıs 2024 tarihinde alınmıştır.
- Benli, M. ve Ekinci, A. (2023). Türkiye’de bölgesel kamu yatırımlarının politik, ekonomik, kültürel ve demografik belirleyicileri. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 80-87. <https://doi.org/10.33905/bseusbed.1358978>
- Berk, N. (1998). *Finansal yönetim*. Türkmen Kitapevi.
- Bhunja, A., Mukhuti, S. ve Roy, G.(2011). Financial performance analysis-A case study. *India Current Research Journal of Social Sciences*, 3(3), 269-275.
- Bijman, J. (2016) *Agricultural cooperatives in the netherlands: key success factors. international summit of cooperatives. quebec*. <https://www.researchgate.net/publication/308993047> adresinden 20 Mayıs 2024 tarihinde alınmıştır.
- Birchall, J. (2004). *Co-operatives and the millennium development goals*. http://www.ilo.org/public/english/support/lib/resource/subject/coop/birchallbook_2004.pdf adresinden 20 Mayıs 2024 tarihinde alınmıştır.
- Chibanda, M., Ortmann, G. F. ve Lyne, M. C. (2009). Institutional and governance factors influencing the performance of selected smallholder agricultural cooperatives in KwaZulu-Natal, *Agrekon: Agricultural Economics Research, Policy and Practice in Southern Africa*, 48(3), 293-315.
- Çabuk, A. ve Lazol, İ. (2011). *Mali tablolar analizi*. Ekin Dağıtım.
- Çalık, Ü. (2011). Çin ekonomisi (Mao ve Mao Sonrası Dönem). *Liberal Düşünce Dergisi*, (64), 185-206.
- Çiftçi, V. (2005). *Batı’da endüstriyel işçi kooperatifleri ve Türkiye için bir model önerisi* [Yüksek Lisans Tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Dibiç, F. (2023). *Almanya’ya iş gücü göçünün Türk kooperatifçiliğine etkisi üzerine bir inceleme* [Yüksek Lisans Tezi]. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi.
- DPT. (1972). *Kooperatifçilik sorunları araştırması (785. cilt)*. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.
- DPT. (1973). *Yeni strateji ve kalkınma üçüncü planı beş yıl 1973-1977*. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Yeni-Strateji-ve-Kalkinma-Planı-Ucuncu-Bes-Yil-1973-1977.pdf> adresinden 14 Ocak 2023 tarihinde alınmıştır.

- DPT. (1985). *Beşinci beş yıllık kalkınma planı 1985-1989*. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Besinci-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani-1985-1989.pdf> adresinden 14 Ocak 2023 tarihinde alınmıştır.
- Engin, M. ve Özdemir, G. (2022). Kooperatiflerde çok yönlü politikaların, ortak memnuniyetleri ve kooperatifçilik bilinci üzerindeki etkisi: Tarım kredi kooperatifleri. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 19(1), 28-38. <https://doi.org/10.33462/jotaf.865374>
- Eroğlu, S. (2024). *Türkiye'de tarım kooperatiflerinin yönetsel ve ekonomik anlamda yaşadığı sorunlar ve Bursa ili İnegöl ilçesi örnek uygulama: Kulaca Salça Kooperatifi* [Yüksek Lisans Tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.
- European Commission. (2021). *The role of agricultural cooperatives in Europe*. https://commission.europa.eu/system/files/2022-05/annual-activity-report-2021-agriculture-and-rural-development_en.pdf adresinden 20 Ekim 2024 tarihinde alınmıştır.
- Fairbairn, B. (2003). *The meaning of rochdale: the rochdale pioneers and the co-operative principles*. University of Saskatchewan.
- Gürler, D. (2023). Sosyal ve dayanışma ekonomisi neoliberal modele ve kapitalist ilişkilere bir alternatif olarak değerlendirilebilir mi?. *Memleket Siyaset Yönetim*, 18(40), 351-378. <https://doi.org/10.56524/msydergi.1365631>
- ILO. (2018). *Co-operatives and the sustainable development goals*. <https://unsse.org/other-publications/> adresinden 20 Mayıs 2024 tarihinde alınmıştır.
- İnan, H. (2004). *Türkiye'de tarımsal kooperatifçilik ve AB modeli*. İstanbul Ticaret Odası. <https://kutuphane.tarimorman.gov.tr/vufind/Record/15065> adresinden 14 Mart 2024 tarihinde alınmıştır.
- İnan, İ. (2006). *Tarım ekonomisi ve işletmeciliği*. İdeal Kültür Yayıncılık.
- Kaplan, N. (2020). Şanlıurfa ekonomisinde pamuk üretiminin etkileri [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- Karataş, Y. E. ve Çınaroğlu, S. (2023). Sağlık alanında faaliyet gösteren işletmelerin konsolide finansal tablo analizi. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 26(1), 149-174.
- Kızıl, C. (2023). Otomotiv sektöründe finansal performansın oran yöntemiyle analizi: Karsan ve Ford Otosan karşılaştırması (2017-2021 Dönemi). *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 255-275. <https://doi.org/10.36362/gumus.1165497>
- Kojima, K. (2000). The agricultural co-operative system in Japan. *Journal of Co-operative Studies*.
- Kraenzle, C. A. (1996). *Farmer cooperatives' statistics*. USDA Consumer Information Report. U.S. Department of Agriculture. Washington, DC.
- Mülayim, Z.G. (1993). *Demokratik kooperatifçilik politikası ve toprak reformu*. Yetkin Basımevi.
- Nizam Bilgiç, D. (2021). Kooperatifler, belediyeler ve gıda ağları: Tire Süt Kooperatifi örneği. *Journal of Business Innovation and Governance*, 4(1), 113-131.
- Onur, Y. B. (2023). Birlik (şehir) tipi pazarlama modeli- sipariş üzerine müşterek satış usulü (Edirne ili örneği). *Pearson Journal*, 8(26), 761-778. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10395479>

Özdemir, G. (2021) *Kooperatifçilik* (2. Baskı). Nobel Yayınları.

Pakdemirli, B. (2019). Tarımsal Kooperatiflerin Dünya ve Türkiye’de mevcut durumunun karşılaştırılması. *Anadolu Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 29(2), 177-187. <https://doi.org/10.18615/anadolu.660198>

Paksoy, H. ve Alagöz, M. (2023). Türk tarımı örgütlenme desenine eleştirel bir bakış. *Selçuk Üniversitesi Akşehir Meslek Yüksekokulu Sosyal Bilimler Dergisi*, (15), 31-40.

Saraç, M. (2012). *Finansal yönetim*. Sakarya Yayıncılık.

Sarı, B. ve Fidan, Y. (2024). İşletme rekabet stratejilerinin işletme performansı üzerindeki etkisinde dijitalleşmenin aracılık rolü: Konaklama sektöründe bir araştırma. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(49), 1571-1598. <https://doi.org/10.46928/iticusbe.1416676>

Şahin, M. S. (2021). *Türkiye’de kırsal kalkınma politikaları ve projelerinin yönetim sorunsalı* [Doktora Tezi]. Pamukkale Üniversitesi.

Şehirlioğlu İ. A. (1983). *Köy kalkınma kooperatiflerinde yönetim*. Türk Kooperatifçilik Kurumu Yayınları

Şimşek, E. T. (2023). Dünyada ve Türkiye’de dayanışma ekonomisi fikrinin gelişimi. *Memleket Siyaset Yönetim*, 18(40), 301-322. <https://doi.org/10.56524/msydergi.1349341>

Tarım ve Orman Bakanlığı. (2023). *Tarım ve Orman Bakanlığı 2023 yılı idare faaliyet raporu*. https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Bakanl%C4%B1k_Faaliyet_Raporlar%C4%B1/TARIM%20VE%20ORMAN%20BAKANLI%C4%9EI%202023%20YILI%20%C4%B0DARE%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORU.pdf adresinden 20 Mayıs 2024 tarihinde alınmıştır.

Taşan, M. (2019). Türkiye’de tarımda üretici örgütlenmesi. *Uluslararası Anadolu Ziraat Mühendisliği Bilimleri Dergisi*, 1(5), 77-85.

Topal, R. Ş. (2010). Tarım sektörünün topluma karşı sorumlulukları. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 1-31.

Turan, A. ve Mülâyim, Z. G. (1994). *Süt fabrikası işleten tonya ve bütün köylerini kalkındırma kooperatifinin tarımsal kooperatif işletmeciliği yönünden Analizi*. 94 Kooperatifçilik Yıllığı, Türk Kooperatifçilik Kurumu Yayın No:85.

USDA. (2020). *Agricultural cooperatives: statistics and trends*. <https://content.govdelivery.com/accounts/USDARD/bulletins/300bab5#:~:text=In%202020%2C%20USDA%20counted%201%2C744,%2C%20transportation%20or%20agronomy%20services> adresinden 20 Mayıs 2024 tarihinde alınmıştır.

Ülker, F. E. ve Özdemir, G. (2021). Destekleyici çalışma koşulları, kariyer tatmini ve yaşam doyumu ilişkisine yönelik bir araştırma: Kooperatif çalışanları örneği. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 22(1), 87-101.

Varnalı, T. (2022). *Tarımsal kooperatiflerde işletmecilik ve bilanço analizi: Tekirdağ ili tarımsal kalkınma kooperatifleri* [Yüksek Lisans Tezi]. Namık Kemal Üniversitesi.

Wikipedia. (2024). *Amul*. <https://ha.wikipedia.org/wiki/Amul> adresinden 20 Eylül 2024 tarihinde alınmıştır.

Yılmaz, S., Erdilal, R. ve Kebapçıoğlu, T. (2009). Su Ürünleri Sektöründeki Ekonomik Organizasyonlardan Üretici Birlikleri. *Akdeniz University Journal of the Faculty of Agriculture*, 22(2), 223-232.